

A Kingdom

Not Made With Hands

by Randolph Dunn

Kitaabui Way Publishing

MangE xa masen gni

Kitaabui Way Publishing is a non-profit Bible ministry. A xa fe singe na site web nan ma a nun buki digitEli Kitaabui kolon gni banxi xungbe. IBKI xa xOn gni findixi Kitaabui xaran gni nan na mixi birin bE naxan wama Ala xa fe kolonfe ra a nun a waxOn gni. Xarandie mu lan ma e xa siga institut ala ko e xa sErtifika sOtO xa na mu diplôme. Na sariyEe nOma xaran de intErnEt ma xa na mu banxi kui, zoom saabui ra, e nOma tongode dijital ma, e nOma rasan de e-mail ma, naxan sEbExi, xa na mu mixi keren keren ma, malan gni, xa na mu eglise naxan yusima e xa kawandi wali kui. IBKI mu findixi banxi xungbe ra naxan lanlanteya sOtOxi.

Moukha wo ralimanE wo xa wo xa kitaabui xaran ala ko wo xa a kolon yi sariyE kui xa na mu a ra yire gbEtE. "Masen gni" naxan na International Institute of Biblical Knowledge (IBKI) xaran gni kui a findixi yi buki sEbEe xa ma gnErE. Mixie xa ma gnErEe wuyaxi e xa kira sOtO ma audio, video, a nun kEdi kui, a nun man alo Kitaabui masen gni; a nun, kawandilae, walikEe, pastErEe, sEReri, a nun rabbie xa xaran gni kui.

Wo lan ma wo xa yi masen gni birin mato, wo xa ma gnErE, a nun yi sariyE birin, barima wo tan nan a ra wo xa a fen, wo xa Ala sago kolon, wo xa a raba.

Xa i wama a kolonfe xa na xaranpi birin findixi nOn di nan na, i xa Kitaabui madangixi wuyaxi xaran, i man xa Kitaabui xui madangi bukie nun leksikone mato alako i xa wo xa wOyEn nde kolon wo mu naxan kolon. Wo wo ma kanta dictionnaire birin ma, barima dictionnairee a ma senxi nE masen gni nun wOyEn gni masen gni kelife xui singe ma han yakOsi yusife.

Woyenpi nun woyenpi masenpi masarama ne waxati dangi xanbi. A nun man, grek xui gbege nOma masen de wOyEn keren ma, naxan nO ma a singe masen gni kana de.

Wo tinma Ala xa wo rapere a xa Kitaabui Seniyenxi xaranfe kui ?

IBKI tinxi nE wo xa wo xa sariyE birin tongo a nun wo xa a rawali ala ko a xa findi saremati ra. Yètèkoloji

Wo nOma itaxun de kOnO wo naxa a mati, wo naxa a masara, wo naxa kObiri fi bukie xa na mu sariyEe ma.

Randolph Dunn, mangE

Wo moxo maxOrin: info.IBKI.english@gmail.com

Website: thebiblewayonline.com/IBKI-English.html

Mangeya naxan mu daaxi mixi belexe ra

Aföle

Adamadi daaxi tinxintɛ nan na abadan Ala misaali ra, a mu daaxi a misaali ra. "Ä, Allah, a man bara abadan sabati mixie bOgnE kui; kOnO e mu nOma Ala xa fe kolonde kelife a fOIODE han a rapɔnyɪ." (Eccl 3:13) Ala naxa ariyanna yailan e bE a naxa e yamari e xa Eden makanta, e xa di bari e man xa gbo e man naxa wuri bogi don naxan fe fangni nun fe kobi kolon ma barima a mu kolon xi e nu na mE waxati mundun ma, kOnO waxati nde dangi xanbi e naxa wuri bogi don, na nan a ra Ala bara e makuya Eden ra. waxati to fOIO Adama nun Hawa mu nu nOma wuri bogi don de a nun e xa balo abadan.

ŊE wuyaxi dangi xanbi, Ala naxa tinxintɛ Ibrahima yamari a xa siga yire nde a nu naxan yailanxi a tan nun a bɔɔnsɛ bɛ, na yire nde fama nɛ dubade dunija bɛ. ŊE kemɛ naani dangi beenun Ibrahima bɔɔnsɛ Isirayilakae xa so bɔxi ma Ala laayidi naxan tongoxi Ibrahima bɛ. E to nu na menni, e nu mixi fenma naxan nɔma yunubie xafaride. xa e bara a xui suxu.

Ala Xaxili Seniyenxi xa wali saabui ra Ala naxa fa dunija ma alɔ adama, alako a xa findi yunubi sɛrɛxɛ keren na, a man "alako a xa yire yailan wo bɛ? Xa n sa siga, n sa yire yailan wo bɛ, n man fama nɛ wo yire, alako wo fan xa sa lu yire keren." (Yaya 14:3)

Isa faxa xanbi wuri magalanbuxi ma a nun a xa keli faxE ma, a naxa gbilen koore ma a nun pentekoti IOxE "wol(ed)n Xaxili ramini mixi birin ma...Mixi naxan birin Alatala xili ma, na kanyi kisima nɛ" (Acts 2:17, 21) Yuwifie gbansan xa mu a ra. Ala xa Mixi Sugandixi xa xɛɛrae naxa xibaaru fanɔi kawandi - yunubi xafari nun kisi bara findi adamadie birin bɛ, naxee e xaxili tixi Ala xa Mixi Sugandixi ra, e faxa yunubi xa fe ra, e fa ragata a wuli kui, e raxa ye xɔɔra - xunxa ye xɔɔra. Wo lan ma wo xa Ala xa masen gni xaran wo xa kisi ma, wo naxa wo xaxili ti mixi gbEtE xa masen gni ma, misali ra, Kitaabui; Way sEbEli, masen gni, sErEri, pastEree xa na mu kawandilae. (Filipi 2:13)

"Adama xa Di na fa ... a yEe tima a yirefanyi ma a nun xurusee tima a yirefanyi ma. Na tɛmui, mangɛ a falama nɛ mixie bɛ naxee na a yirefanyi ma, wo fa, n Baba naxee barakaxi. mangeya naxan yailanxi wo bɛ kafi dunija fɔlɛ ra, wo xa wo kɛ tongo." (Mat 25:31-34)

Ala xa laayidi

Adama nun Hawa nu bara e makuya e baba xanuntenyi ra a nun e daali, kOnO ala nu bara natE tongo mixi ra gbilenfe na lan boreya kamalixi kui. A naxa a fala bɔɔximase bɛ, Sentanɛ wule fale, wule baba. N yaxuya rasoma nɛ i tan nun gine tagi, i bɔɔnsɛɛ nun a bɔɔnsɛɛ tagi. a famaj xunyi kana , a nun i famaWo a sEngni bOxO. "(Fɔɔɔɔɔɔ 3:15)

Wöyèn"Wo wo xun magoro" Ala xa Mixi Sugandixi xa sɛrɛxɛ nun a xa marakeli bara faxe rapɔɔn abadan, a fa findi dijɛ ra. Yunubi nun faxe xun nakanafe, Sentanɛ xa suxufe adamadie ma, mixi birin bɛ naxee Ala xa Mixi Sugandixi xili ma danxaniya, danxaniya, nun xunxase ra a xa faxe ma.

Na dangi xanbi, Kabila xa serexe mu tinxi naxan ma, Ala man naxa a rakolon adama xa murute wali sare xa fe ra. "Xa i fe tinxixi raba, Ala mu tinma i ra? Kɔnɔ xa i mu tinxinyi raba, yunubi luma ne i seeti ma. A wama wo xa lu wo yi ra, kOnO wo lan ma wo xa a suxu.(Fɔɔɔɔ 4:7)

Wöyèn: Kabila mu a tuli mati Ala xa marasi ra. A naxa yunubi dangi a xunya Habila faxafe ra. A xa walie xa yabi naxa a niya a xa findi gnErE ra xa na mu mixi ra naxan a gixi.

Nuha xa waxati, won naxa a xaran "Alatala nu bara a to adamadie xa fe kobie bara gbo ki naxe dunija ma, e bɔɔɔ ma fe kobi nan tun tun nabama temui birin.»(Fɔɔɔɔ 6:5)

Wöyèn: Ala naxa fe kobi birin ba a ya ra, a to mixi birin kana ye ra dunija ma, fo Nuha nun a xa denbaya.

Ala naxa a xa maɔɔxunyi masen Ibrahima be Sodoma nun Gomora xa fe ra. "Alatala naxa a masen, «Wɔye to gboxi Sodoma nun Gomora xili ma, e xa yunubi gbo, e xa yunubi gbo, n xa a mato xa e bara sɔnɔɔe yati raba alɔ e n xilixi ki naxe. xa na mu a ra, n a kolon ma nE. ... Na xanbi, Alatala naxa te nun te ragoro Sodoma nun Gomora ma, kelife koore ma. Na kui, a naxa na taae birin kana, a nun na bOxi birin, taa mixie birin, a nun naxan nu na bOxi ma.(Genese 18:20-21 nun 19:24-25)

Wöyèn: Ala naxa e xa wa xui ramE a masenxi nE a Ala a kolon fe birin naxan na rabafe duniE mixie tagi. Na kui a naxa Sodoma nun Gomora kana a nun e xa mixi kobie birin. Na fee a ma senxi nE ala mu tinma fe kobi ra, tinxintareya ra, yunubi ra, a man fama nE fe raba de mixie ra naxee na fe mɔɔli rabama, kɔnɔ a mu rabama keren na.

Kelife Adama nun Hawa ma han Yudasi, Isa yanfa, yunubi naxa senbe sɔɔ alɔ a na ki naxe to. Pɔlu Ala Xaxili Seniyenxi saabui raa falaxi " mixi birin bara yunubi raba e mu nOma Ala xa nOrE sOtOde" ... " Barima yunubi sare findixi faxE nan na, kOnOAla xa hadiya findixi kisi nan na naxan mu kanama Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui ramuxu Marigi.»(Rɔma 3:23; 6:23)

Ala dunia xanuxi nE a .fiiA xa Di keren nan a ra, na xan birin danxaniya a ma a naxa IOE, a xa kisi sOtO abadan.(Yaya 3:16)

«Marigi mu taganma a xa laayidi rakamalide, alɔ mixi ndee a maɔɔxunma ki naxe, a dijɔema wo be, barima a mu wama mixi yo xa lɔɔ, a wama birin xa tuubi.»(2 Peter 3:9)

MaxOringni

1. A falafe SentanE nan ma, ginE xa di nan a xunyi kana ma.

Nɔndi ___ wule ___

2. Xa wo mu tinxin gni raba yunubi na wo yi ra.

Nɔndi ___ wule ___

3. Yunubi kelixi mixi bOgnE nan kui.

Nɔndi ___ wule ___

4. Ala adamadie xui ramE ma fe kobi ma.

Nɔndi ___ wule ___

5. Mixi birin yunubi rabama.

Nɔndi ___ wule ___

yi buki xaranse 2

Ala xa hadiya - Isa, mixi

Laayidi naxan fatanxi Ala xa hadiya ra

Namijɔnmɛ masenyi gbegbe na Isa xa fe ra Layiri Fori kui kɔkɔ munse nu nɔma rabade xa i nu masenyi 25 gbansan fala mixi xa fe ra naxan nu fama baride ɲɛ wuyaxi dangi xanbi, na masenyie xa kamali? Dr. Hawley O. Taylor yi yaabi nan fixi: "Yi fe n naxan falaxi Isirayila xa Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra naxan fama, xa a sa li a nO ma findi de fe keren keren ma, na nan na ki p (probability) lanxi n nan ma fe birin kui, na waxati n fe birin fama nE kamalide mixi keren nan ma, kOnO keren nan a ra. 2 (33 million, where n equals 25) yi fe birin naxan nu falaxi a nu fama rabade xa a sa li e nu findixi fe gbansan xa ra. a lan ma 1/5; a nun n namijɔnmɛya birin xa findi nɔndi ra. p^n lanma $(1/5)^n$ xa na mu a ra 1 trilion wulu keren kui xa n lan 25 ra. (Modern Science and Christian Faith, p. 178) Xa na mu a ra namijɔnmɛ naxan fatanxi ginɛdimɛdi barife ra, na kɔnti mu gbo. A xungbe ki fanyi ra a mu lanma won xa a ma gnOxun a yi fe bara raba a mu lanxi a ma. Namijɔnmɛ mɔxɔɲɛn nun suli naxan fatanxi Ala xa Mixi Sugandixi ra a nun a xa kamali, kelifɛ Modern Science nun Christian Faith, pp. 179-183.

kerin. Adama nun Hawa xa tinxintareya xanbi Ala naxa a fala SentanE bE "N yaxuya rasoma nɛ i tan nun ginɛ tagi, i bɔkɔkɔɛ nun a bɔkɔkɔɛ tagi. a fama nɛ wo xunyi kanade, i fa a sanyi bɔkɔkɔ.»(Gen 3:15)

b. ɲɛ wuyaxi dangi xanbi, Ala naxa Ibrahima xili a xa keli Kalide bɔxi ma, a xa siga Kanaan bɔxi ma, a fa a fala a bɛ "N wo findima si belebele nan na, n barakɛ sama nɛ wo ma. ... anounDunia bɔkɔkɔɛ birin e fama nE dubade wo saabui ra"(Gen 12:2-3) a nun Ala naxa laayidi keren tongo Isiyaga nun Yaxuba bE.

Namijɔnme masenyie Ala xa ki xa fe

ra Namijɔnme masenyi ndee

kerin. DaniyEli naxa mangE Nebukadansari xa xiye tagi raba xErE, gbeti, wure, nun bEndE kuye ma, a naxa a fala - "Anoun**OxE kui**Ala naxan na koore ma a mangEya nde ti ma naxan mu kanama abadan.(Daniel 2:44)

b. Annabi Esayi naxe, "Dawuda bɔnsɔɛ, wo wo tuli mati. Adamadie xa diɲe matofe mu lanma? Wo wama n Marigi Ala fan xa diɲe matofe? Na kui, Marigi yeɛ yati fama tɔnxuma nde masende wo be, ginedimedi fama teɲede, a di xeme bari, a xili sama ne Emanuweli.»(Isa 7:13-14)

c. "Ala naxa maleke Yibirila xee Nasareti, Galile bɔxi ma, ginedimedi nde xɔn naxan nu bara dɔxɔ Yusufu ma, Dawuda bɔnsɔɛ. Ginedimedi nu xili ne Mariyama.»(Luke 1:26-28; 35)

d. "Maleke naxa a yaabi, «Ala Xaxili Seniyenxi fama ne i ma, Ala Xili Xungbe Kanyi senbe fa i xun ma. Na kui, di sEnE naxan fama baride a xili falama Ala xa Di nan na.(Matt 1:23)

e. Ala naxa a fala (Mariyama nun Yusufu be) beenun Isa xa bari, a xili falama ne "Xili Xungbe Kanyi xa Di." (Luki 1:32)

Ala naxa a yEtE ba a yEtE ra, a naxa keli koore ma, a naxa findi mixi ra, a naxa sabati a xa daalisee ya ma.

Isa bari

«A nga Mariyama nu bara dɔxɔ Yusufu xɔn, kɔnɔ beenun e xa kafu, Mariyama naxa teɲe Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra, barima a xa mɔri Yusufu tinxintɛ nan nu a ra, a mu nu wama Mariyama yaagife ɲama ya xɔri.' Yusufu, Dawuda xa di, i naxa gaaxu i xa gine Mariyama tongode, barima a teɲexi Ala Xaxili Seniyenxi nan ma. A fama di xeme baride, i xa a xili sa Isa, barima a fama ne a xa ɲama rakiside e xa yunubie ma.»(Matiyu 1:18-21)

«Yi fe birin naba ne alako Alatala xa masenyi xa kamali, a naxan masen a xa namijɔnme saabui ra. 'Gine ginedimedi fama teɲede, a di xeme bari, e a xili sama ne Emanuweli, naxan falaxi Ala na won seeti ma.» (Matiyu 1:23)

Isa barixi dEndE xEn, ɲamanE nan a ra naxan e yEtE ma senxi e bore bE. Yuwifie nan nu e ra, e nu e yeɛ igbo Iburahima xa die ra, Ala xa ɲama sugandixi. 'Iburahima findixi muxu benba nan na.»(Yaya 8:38). E nu Samarikae xɔnxi ki fanyi ra barima e nu a maɲɔxunma a e findixi mixi firin nan na, Yuwifie naxee nu bara Annabi Munsa xa seriye rabolo Babilɔn xa konyiya waxati. E xa xOnE nu gbo han e naxa e yEtE sa Samarikae xa bOxi ma. Rɔma

mixie naxee nu na taa kui e mu nu fatanxi e bore ra, juif yo mixi naxan nu na “na mixie ya ma” a nu findixi “yunubitɛ nan na;” misali ra, Matiyu, duuti tongo ma.

E man nu na sariyE ra han a xungbe ra. E naxa a mato xa e bara sɛriyɛ xa sɛbeli rakamali, e mu a rakamali a waxɔnfe ra, alako e xa Ala xa laayidie sɔtɔ. Misali ra, Annabi Munsa naxa a fala e bE e xa fu nun keren fi. Alako e xa a kolon e bara fu nde fi kOnO e mu dangi na ra, e naxa sansi sansi tongo ala ko e xa fu nde fi a nun fu nde gbansan.

Rɔma nu Yuwifie yamarima e xa sɔɔri xa kote xanin kilo keren bun ma. Na kui, Yuwifie naxa tɔnxumae sa e ma alako e naxa siga yire makuye. Wo xa ratu Isa a falaxi nE xa mixi nde wo karaxan wo xa siga kilo keren; Wo siga a ra firin. (Matiyu 5:41)

Na bOxi kui, Ala xa Mixi Sugandixi nan fa, naxan sugandixi, Ala xa Mixi Sugandixi. Yuwifie nu laxi a ra a na fa, a fama nE Isirayila mangeya rawalide a xa 'Ala xa tinxinyi' ma, a xa nɔɛ nun binyɛ sɔtɔ. E xa Ala xa Mixi Sugandixi findima nE Yuwifie xa mange ra, a fa yaamari raba alɔ Dawuda.

NE kɛmɛ singe sɛbɛmae naxan falaxi

Isa

«N Baba naxan n xɛɛxi, a tan yati bara seedeɲɔɲɔya ba n ma fe ra, wo mu a xui mɛxi sinden, wo mu a misaali toxi, wo mu a xa masenyi mu sabatixi wo bɲɲɛ kui, barima wo mu laxi a xa xɛɛra ra, wo Kitaabui xaranma a fanyi ra, barima wo ɲɔɲɔ a ma wo abadan kisi sɔtɔma a tan nan saabui ra.»(John 5:37-39)

Annabi Piyɛri

Danxaniyatɛɛ Ala xa Mixi Sugandixi xili nan tongoma barima Ala xa Mixi Sugandixi nan e Marigi ra, e xa karamɔɔɔ, e xa kira masenma, e xa kisi fima, e xa kisi fima, e xa misaali, e xa sɛrɛxɛdubɛ kuntigi, e xa lanlanteya, e xa sɛrɛxɛ yunubi xa fe ra, a nun fe gbetɛɛ. Won ma danxaniya xa fe findixi Piyɛri xa danxaniya nan na. *“I tan nan na Ala xa Mixi Sugandixi ra, Ala xa Di.»* (Matiyu 16:16 , TMN .) Isa yati na a ra anun Kitaabui fan findixi nɔndi nan na. Fe naxan birin lanma won xa a kolon Isa xa fe ra na na Kitaabui nan kui. Adamadie xa taruxui birin na a rabilinyi. Isa nan findixi adamadie xa fe xungbe ra. A mu lanma a xa findi kaabanako ra duniE xa taruxui itaxunxi waxati firin nan na: beenun Ala xa Mixi Sugandixi (BC) a nun Ala xa Mixi Sugandixi dangi xanbi (AD).

Annabi Yaya

A fOIODE, wOyEn nan nu na, wOyEn nu na ala nan xOn, wOyEn nu na ala nan na, a nu na ala fOIODE, fe birin daaxi a tan nan saabui ra, sese mu daaxi a tan nan saabui ra. Seedeɲɔɲɔya ba na naiyalanyi xa fe ra, alako mixi birin xa danxaniya a tan nan saabui ra.

Koreneliyo Tasitus

Rōma taruxui sɛbɛma nde naxan nu na kelife jɛ tongo suuli han jɛ kɛmɛ, a naxa sɛbɛli ti Nero xa tɛ xa fe ra. Na kui, ala ko a xa na xibaarue ba, Nero naxa tOrE xungbe sa mixie ma naxee nu xOnOxi e xa fe kobie ma, e nu xili falama kristi. Christus, na xili kelixi naxan ma, a naxa jaxankatE xungbe sOtO Tiberius xa waxati won ma mangE nde yi ra, Pontius Pilatus.⁴

Plinius Secundus

Rōma mange nde naxan nu na jɛ kɛmɛ solomanaani nun firin (112) a naxa sɛbɛli ti mange Trajan ma, «E [Kristiyanie] nu darixi e malanfe ra lɔxɔɛ nde ma beenun kɔɛ xa so, e nu sigi sama Ala xa Mixi Sugandixi bɛ alɔ Ala, e nu e yetɛ rasoma kalife ra e mu fe jaaxi yo rabama ... na xanbi e nu lanma e xa e boree rabolo, e man nu e malanma donse nde donfe ra.»

5

Seutonius

Annalist nun mangE banxi walikE nde naxan nu na Hadrian xa waxati, a naxa sEbEli raba 120 AD Claudius xa duniE kui. "Yuwifie to nu na tOnxO ma tEmui birin Chrestus xa marasi ma, a (Claudius) naxa e keru Rōma."⁶Edward C. Wharton naxa a fala, "Yi masen gni xili kangni nan a ra, Luke, gnE tongo senni dangi xanbi, a nu bara yi fe keren sEbE, naxan findixi sEbEli Pɔlu nun Yuwifi xamE nun a xa ginE ra naxan xili Aquila nun Priscilla (Acts 18:1-2). A man, Ala xa Mixi Sugandixi xa fe falafe taruxu kui a toxi buki kui."⁷

Flavius Josephus

Josephus fe nde toxi nE a fangni ra. Na waxati, Isa naxa keli, xaxilima, xa won a fala adamadie ra, barima a nu kaabanako rabama, a nu findixi karamɔɔɔ nan na, naxan nu nɔndi rasuxuma a bɔjɛ ma. A naxa Yuwifi gbegbe nun Gireki mixi gbegbe ɔɔ. Na nan findixi Ala xa Mixi Sugandixi ra. A naxa mini e ma xi saxan nde a baloxi ra, alo namijɔnmɛɛ nu bara a fala ki naxɛ, e man bara fe fanyi gbegbe fala a xa fe ra.⁸

Yuwifie nun si gbɛtɛɛ xa sɛbɛli tide singe

Yi masen gni naxan fatanxi FF Bruce ra a yi masenxi a fiixE ra. Naxan birin na seedeɔɔɔɔɔ ma naxan fatanxi Yuwifie nun si gbɛtɛɛ xa sɛbɛli singee ra...a lanma a xa a masen, mixie bɛ naxee mu tinma danxaniyatɔɛɛ xa sɛbɛlie xa seedeɔɔɔɔɔ ra, Isa xa taruxui yati nan a ra. Sɛbɛli ti ndee nɔma a falade a 'Ala xa Mixi Sugandixi xa taruxui' nan a ra, kɔɔɔ e mu na rabama taruxui seedeɔɔɔɔɔ xa fe ra. taruxui sEbE ma naxan mu mixi yo ra bama alo Julius Caesar xa taruxui.⁹

Footnotes

1. FF Bruce, The New Testament Documents, Eerdmens, p. 113.
2. Edward C. Wharton, Christianity: A Clear Case of History Howard p. 7.
3. British Museum Syriac Mss., FF Bruce, Jesus and Christian Origins Outside the New Testament, p. 31.
4. Annals and the Histories, 15:44. Kelife Britannica Great Books, Vol. 15, p. 168.
5. Epistles, 10:96.
6. Claudius xa duniE, 25:4
7. Edward C. Wharton, Christianity: A Clear Case of History, Howard p. 11.
8. Antiquities, 18,3. 3.
9. FF Bruce, The New Testament Documents. P. 119. Edward C. Wharton nan a falaxi a xa buki kui naxan xili Christianity: A Clear Case of History

Wɔyɛnɔie nun kɛwalie Ala xa ki xa fe ra

Isa to nu xunxa ye xOxE, a nu goro ye xun, Yaya saabui ra YurudEn xure kui, koore naxa rabi: *"Ala Xaxili Seniyenxi naxa goro a ma alo ganbe, xui nde naxa keli koore ma, a fa a fala, <N ma Di xanuxi nan i ra. N bara sɛɛwa i ra.> »*(Luke 3:22)

"Ibulisa naxa a fala a be, «Xa(forasmuch as or since)Ala xa Di nan i ra, yamari yi gemɛ xa findi tami ra.»(Luka 4:3)

Na waxati, Yaya Xunxa naxa fa, a kawandi ti Yudaya gbengberenyi ma, <Wo tuubi, barima Ala xa mangeya niini bara makɔre. Annabi Esayi a masen nɛ a a tan nan xa fe falaxi, a naxɛ, <Wo kira yailan Marigi be, wo kirae tinxin a be.»(Matt 3:1-3)

Yaya to Isa to fa ra a yire, a naxa a fala e be, *"Wo a mato, Ala xa Yɛxɛɛyɔre nan yi ki, naxan duniɔa yunubi xaninma!»*(John 1:29-30)

Isa to xunxa ye xOnE, koore naxa rabi, a naxa Ala Xaxili to gorofe a ma alo ganbE, xui nde naxa mini koore ma a falafe ra, <N ma Di xanuxi nan yi ki, n bara sɛɛwa a ra.»(Matt 3:16-17)

"matantany(SentanE)a fa a fala a be, <Xa Ala xa Di nan i ra, yaamari fi yi gemɛɛ xa findi taami ra.»(Matt 4:3)

"GinEd(Samari ginE)a naxɛ, <N na Ala xa Mixi Sugandixi kolon>.(naxan xili Ala xa Mixi Sugandixi)'na fafe. A na fa, a fe birin tagi rabama nɛ won be.» Na tɛmui Isa naxa a masen a be, «N tan nan na wɔyɛnfe i ra.»(John 4:25-26)

Ɔe wuyaxi bun ma Isa naxa mixie xaran ab mixi naxan nɔma a xa masenyi ratinmede kaabanakoe ra, tɔnxumae ra, nun kaabanakoe ra ab dunxuie tofe, tulixɔrie xa fe mɛfe, segetalae Ɔerefe nun faxamixie rakeli faxe ma.

Isa naxa a fOIO maxOrinE, kOnO wo tan? a naxa a maxOrin 'wo tan nan a ra wo a falama n tan nan na?' Simɔn Piyeri naxa a yaabi, «Ala xa Mixi Sugandixi nan na i ra, Abadan Ala xa Di.» Isa naxa a yaabi, «Sɛɛwe na i bɛ, Annabi Yunusa xa di Simɔn, barima n Baba naxan na ariyanna, a mu yi fe masenxi i bɛ adama xa ma. N xa a fala i bɛ, i findixi Piyeri nan na, qi qbeti fari, n na n ma danxaniyatɔɛ Ɔama tima nɛ, a nun naadeɛ Hadesi mu fama a ra. N Ala xa mangeya saabi soma nɛ i yi ra. I naxan na fulunma duniƆa, a fulunma nɛ koore fan ma.»(Matiyu 16:15- 19)

Wöyèn: "Yi geme fari" - Isa nu na Ala xa Di nan na, a man na Ala xa Di nan na, na nan findixi "N ma danxaniyatɔɛ Ɔama" xa senbe ra. "Hadesi" findixi mixi faxaxie xa lingira nan na waxati nde bun ma. Faxɛ mu nɔma Ala xa Mixi Sugandixi xa danxaniyatɔɛ Ɔama ra.

A nu a masenxi a fangni ra a xa mangEya fama waxati naxan ma "a naxa a masen e bɛ, «N xa nɔndi fala wo bɛ, wo tixi wo ya ma be, mixi ndee mu faxama fo e Ala xa mangeya niini to fa ra senbe ra.»(Mark 9:1)

Wöyèn: Ala xa Mixi Sugandixi nu fama a xa danxaniyatE ti de a xa mixi ndee xa simaya kui. Na xanbi a naxa a yEtE fi a yEtE ra yunubi xafari sErE ra, ala ko a xa adamadie xa yunubi xafari a to tin rOma mangE xa a banban wuri magalanbuxi ma. E naxa a ragata gaburi makantaxi kui, a nun kantae, alako e naxa a fate muƆa. KOnO Ala, Baba, a naxa a rakeli xi saxan nde beenun a fate xa gan, a naxa faxE nun gaburi xun nakana.

«Na waxati, Isa naxa a fala a xui itexi ra, «Eloi, Eloi, lama sabaxatani?» Na nan a ra, «N Marigi Ala, n Marigi Ala, munfe ra i bara n nabolo? Mixi naxee nu na naa, e to a xui mɛ, e naxa a fala, «A na Annabi Eliya nan xilife!» A naxa a sa wuri magalanbuxi ma, a a so Isa yi ra, a xa a min. Isa man naxa gbelegbele a xui itexi ra, a naxa a xaxili kana.»(Matt 27:46-50)

«Isa Ɔɔxirabiree man nu na banxi kui, Tomasi nu na e ya ma, hali naadeɛ nu balanxi, Isa naxa mini e tagi, a ti e tagi, a a fala e bɛ, «Bɔɔɛsa xa lu wo bɛ. Na xanbi a naxa a fala Tomasi bE, 'I bElExE sa n sEti ma. Tomasi naxa a fala a bɛ, «N Marigi Ala!»(John 20:26-28)

Xi tongo nani dangi xanbi a xa gbilen koore ma xErEe nan a toxi. Ala Xaxili Seniyenxi nan xεεxi alako a xa e rapere xibaaru fanji kawandife nun a sebefe ra, Ala senbe naxan kisi fima. A fOIODE, juife gbegbe a nun si gbEtE gbegbe naxa a kolon a Isa findixi Ala nan na, Ala xa Mixi Sugandixi (Ala xa Mixi Sugandixi). Seede gbegbe naxee nu na Yude, Galile, nun Samari, naxee nu na a xa simaya kui, a nu mixie xaranma temui naxe, e naxa seedeϰoxɔya ba a xa gbilenfe ra faxe ma (a kelixi faxe ma) a nun a xa gbilenfe ra koore ma (a tefe koore ma).

"N ma danxaniyatE" xa sEmBE

«Isa Nasaretika nan xili ra, wo naxan banban wuri magalanbuxi ma, kox Ala naxan rakelixi faxe ma, yi xeme tixi wo ya i, a bara yalan. Kisi mu sɔɔma mixi gbete yo saabui ra, barima xili gbete mu na dunija ma naxan fixi adamadie ma won kisi saabui ra.» (Xεεrae xa taruxui 4:10-12)

"OMS(Isa Nasaretika), Ala to nu na a yEtE ra, a mu a yEtE findi fe fufafu ra, a findi konyi ra, a findi adama misali ra. (Filipikae 2:6-7)

Wöyèn: Ala, Di, a sugandixi nE a xa findi fate fate ra Isa misali ra ala ko a xa sabati adamadie ya ma a nun a xa maratantanyi, tOrE a nun tondife a daxie ra. Yi fe falaxi yi buki kui Adama naxan nu na Ala ra Kitaabui saabui ra Way Publishing.

Ala xa Mixi Sugandixi findixi danxaniyatε nama sanbunyi nan na. Efese 2:20: "A tixi xErEe nun namijoxnmee xa banxi nan fari, Ala xa Mixi Sugandixi Isa yati nan findixi na geme xungbe ra.; 1 Korinti 3:11: "Barima mixi yo mu nOma banxi ti de fo naxan tixi, Isa Ala xa Mixi Sugandixi nan a ra. nun 2 Timote 2:19: "Na kui, Ala xa banxi tide na a ra, yi sEbEli na a ma, Marigi a kolon a xa mixie ra.

N Ala maxandima wo bOgnE xa naiyalan, ala ko wo xa a kolon wo lan ma wo xaxili ti naxan na, a xa kE naxan fixi sEniyEe ma, a xa sEmBE gbo won tan danxaniyatOe bE, na birin fatanxi a xa sEmBE nan na, a naxan fixi Ala xa Mixi Sugandixi ma, a to keli faxE ma, a nun a xa faxE ma A yirefanyi ma koore ma, a dangi mangEya birin na, mangE birin, sEmBE birin, a nun mangEya birin, a nun xili birin naxan xili falaxi, yi waxati gbansan mu a ra, kOnO waxati naxan fama, a naxa fe birin sa a sEngni bun ma, a naxa a findi fe birin xunyi ra danxaniyatε nama yi ra, naxan findixi a fate ra, naxan fe birin kamalixi. (Efese 1:18-23)

Isa xa tefe koore ma, xεεrae naxa gbilen Darisalamu alb a nu bara e yamari ki naxe. Yuwifi gbegbe nu malanxi Darisalamu, barima Xε Xabe Sali nan nu a ra. "Xε Xabe Sali to a li, Isa fɔxirabiree birin nu malanxi yire keren. Xui nde naxa mini koore ma keren na, a banxi birin rafe e nu dɔxɔxi dennaxe. Na temui, te xui ndee naxa mini e ma, e fa itaxun e **ma.E nu na**

Ala Xaxili Seniyenxi nan birin naE naxa wOyEn fOIO xui gbEtE ra, alo Ala Xaxili nu e ra tima ki naxE.(Xεεrae xa taruxui 2:1-4)

Foye xui naxa a niya nama gbegebe xa fa xεεrae yire. Piyeri nun a xa xεεrae naxa na waxati tongo e xa e ratu e tan nun e xa diine kuntigie naxan nabaxi. "*Na kui, Isirayilakae birin xa la a ra, Ala bara Isa findi Marigi ra, a findi Ala xa Mixi Sugandixi ra.*» Nama to na με, e βηε naxa mini Piyeri nun xεεra booree ma, e a fala Piyeri nun xεεra booree βε, «N ngaxakerenyie, a lanma muxu xa munse raba?» Piyeri naxa e yaabi, *Wo tuubi a nun be xunxa ye xOli*, wo birin na Isa xili ra wo xa yunubie xafari. Na kui, wo Ala Xaxili Seniyenxi sɔɔma ne. Laayidi tongoxi wo tan nun wo xa die nan βE, a nun mixi birin βE naxee na yire makuye (si birin) - won Marigi Alatala naxee xili ma.(Xεεrae xa taruxui 2:36-39)

Wöyèn: "Tubife" mu findixi xaxili gbansan xa ra; a mu na lanlanteya kui xaxili nun xaxili ma. A mu findixi fe gbansan xa ra naxan mixi xaxili masarama. A findixi xaxili xa fe masarama nan na; a xanin ma a nun a waxOn gni; a fOIO ra, a findixi gnama nan na naxan na mixi xa duniE kui. (Al Maxey in Reflection)

Wöyèn: " Baptisée " fatanxi Gireki xui nan na *baptizoa* ma senxi ye bun ma, i gorofe, i gorofe bun ma. *Baptizoa* mu lanma a xa findi Gireki xui ra; *rantizo*, naxan a ma senxi, xa na mu a ra grek xui *racheoa* ma senxi a ra.

«Yi Isa nan findixi γεμε ra wo tan banxi tie tondixi naxan na, naxan bara findi γεμε singe ra, kisi mu na mixi gbete yo saabui ra, barima xili gbete mu na dunija ma naxan fixi won ma kisi saabui ra.»(Xεεrae xa taruxui 4:11-12)

Yuwifi gbegebe Pentekoti IOxE, e to e xa yunubi kolon, e naxa e xaxili sa Ala xa Mixi Sugandixi ma e to Ala xili a xa e xa yunubie xafari e ra, e naxa e ragoro ye kui (baptisma) Ala xa Mixi Sugandixi xa faxE kui, na xanbi Ala naxa e rakeli e xa gaburi kui ye kui, a naxa e sa a foxirabiree ya ma, na nan a niya a xa yunubitɔεε xa yunubie xafari, a xa danxaniyatɔε nama.

*Na kui, mixi naxee tinxi a xa masenyi ra, nee naxa xunxa ye xɔɔra. Na IOxE mixi wulu saxan nan sa a fari.*E nu e yEtE fima xErEe xa sariyE nan ma, e nu e boree malima, e nu tami itexi, e nu sali rabama.(Xεεrae xa taruxui 2:41-42)

LOxOE birin e nu na salide kui e xaxili keren na, e nu taami itaxun ma banxi kui, e nu donse don ma sEwa nun bOgnE kui, e nu Ala matɔɔma, e nu rafanma nama birin ma, Marigi nu mixi gbegebe ra tima naxee nu kisi ma.(Xεεrae xa taruxui 2:46-47)

Yaki, a to nu wOyEnfe mixie ra naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, a naxa a fala: "*Nelexinyi na mixi βε naxan a tun nabexima tɔɔre kui, barima a na γε na tɔɔre raxande, a kisi xunnakeli sɔɔma ne, Ala naxan laayidixi a xanuntenyie βε. Xa mixi bira tantanyi kui, a naxa a fala a Ala nan n ratantanfe. Barima Ala mu nɔma ratantande*

kobi, a mu mixi yo mato ma; Kɔnɔ kankan tantanma ne a yete waxɔnfe kobi saabui ra, naxan a radinma a ma. Na xanbi, waxonji to di bari, a yunubi barima ne. Yunubi na mɔ, a fama faxe nan baride.»(James 1:12-15)

Wöyèn: Wo to a kolon yunubi xa fe fama nE, wo nun ntan lan ma won xa yaamari, won xa won yEtE ratanga, won xa lan, won xa gbilen won ma tinxin gni kui won nun Ala tagi. Naxee bara dije e bara so mangeya kui naxan mu daaxi mixi belexe ra. Na lanlanteya xanbi Ala xa lan boreya ma, mixi lan ma a xa findi Ala misali ra.

Marigi mu taganma a xa laayidi rakamalide alo mixi ndee a ma xOnOxi ki naxE, kOnO a na wo bE, barima a wama mixi yo xa IOE, kOnO a wama mixi birin xa tuubi.(2 Peter 3:9)

Ala xa sunnunyi fama nE tuubi ra naxan mixi ra kisi ma a man mu fama nimisa ra, kOnO duniE xa sunnunyi fama faxE nan na.(2 Korinti 7:10)

Won birin lan ma won xa mini Ala xa Mixi Sugandixi xa kiiti sade ya i, won birin xa won ma wali sare sOtO won fate kui, a findi fe fangni ra xa na mu fe kobi ra.(2 Korinti 5:10)

«Won to nu na Ala yaxuie ra, won nu bara lan a ma a xa Di xa faxe saabui ra, won man fama ne kaside a xa simaya saabui ra, won man bara seewe sɔtɔ Ala ra won Marigi Isa saabui ra, won bara lanlanteya sɔtɔ naxan saabui ra yi waxati.»(Roma 5:10-11)

*"Nanan naki, **iyomixi** birin na Ala xa Mixi Sugandixi nan kui, a tan nan nadaali nEnE; fori bara siga, fe nEnE bara fa. Na birin fatanxi Ala nan na, naxan won nagbilenxi a yete ma a xa Mixi Sugandixi saabui ra, a man bara wali so won yi ra alako won xa gbilen a yete ma. A man bara lanlanteya masenyi taxu muxu ra.»(2 Korinti 5:17-19)*

Wöyèn: "Daali neene findixi daali neene nan na, yunubitɔee naxee bara xafari, e bara findi serexedubee ra Ala xa wali be.

N bara yi fe fala wo bE ala ko wo xa bOgnE sOtO n saabui ra, wo xa tOrE sOtO yi duniE kui, kOnO wo xa limaniya, n bara duniE xun nakana. A tan, abadan kisi nan ya: e xa i kolon, i tan keren naxan findixi Ala yati ra, a nun e xa Ala xa Mixi Sugandixi Isa kolon, i naxan xexxi.»(John 16:33, 17:1-4)

Isa to findixi Ala xa kisi ra naxan abadan kisi fima, mixi lanma a xa munse raba alako a xa na kisi sɔtɔ ?

Pentekoti IOxE, IOxE tongo nani Isa to gbilen koore ma, PiyEri naxa yi maxOrin yabi, a nun Ala Xaxili naxa

a woli mixi birin ma. *“Ala nu bara laayidi tongo a be(Dawuda)a kalife ra a fama nE a xa di keren dOxOde a xa kibanyi kui. A to nu na fe tofe naxan nu fama rabade, a naxa a fala Ala xa Mixi Sugandixi xa marakeli xa fe ra, a mu rabepinma gaburi kui, a fate fan mu bɔɔma. Ala nan yi Isa rakelixi faxe ma, muxu birin findixi a seedee nan na. A bara te Ala yirefanyi ma, a bara Ala Xaxili Seniyenxi sɔɔ Baba Ala yi ra, wo naxan toma yi waxati, wo naxan mema.»*(Xεεrae xa taruxui 2:30- 33)

«Na kui, Isirayilaka birin xa la a ra, Ala bara Isa findi Marigi ra, a findi Ala xa Mixi Sugandixi ra.» Nama to na me, e bɔɔ naxa mini Piyeri nun xεera booree ma, e a fala Piyeri nun xεera booree be, «N ngaxakerenyie, a lanma muxu xa munse raba?» Piyeri naxa e yaabi, «Wo birin xa tuubi, wo xa wo xunxa ye xɔɔra Isa xili ra, alako wo xa yunubie xa xafari.» ... «Mixi naxee tinxi a xa masenyi ra, e naxa xunxa ye xɔɔra, mixi wulu saxan naxa sa e ya ma na lɔɔe.»(Xεεrae xa taruxui 2:36-38, 41)

E naxa tami itaxun e xOn gni kui, e naxa donse don sEwa nun bOgnE ra, e nu Ala matɔɔma, e nu sEwa nama birin bE, a nun Marigi naxa mixi gbegbe sa e xun ma IOxOE birin.(Xεεrae xa taruxui 2:46-47)

Misali gbegbe na mixi gbEtee bE naxee tinxi Ala xa Mixi Sugandixi ra e to faha yunubi ma, e ragata (e ragoro ye kui) Ala xa Mixi Sugandixi xa faxE kui, Ala naxa e rakeli faxE ma ala ko e xa findi mixi nEnE ra, e naxa e sa Ala xa Mixi Sugandixi fate kui a nun Ala xa lan boreya kui.

1. Ethiopie eunuch – Acts 8

2. Samarikae – Xεεrae xa walie 8

3. Solu naxan kelixi Tarse – Xεεrae xa walie 9

4. Koreneliyo – Xεεrae xa walie 10

5. Mixi gbegbe na taa xungbe kui alo Filipi, Efese, Korinti a nun Rɔma.

MaxOringni

1. Namijɔɔnme keren nan Isa xa fe falama.

Nɔɔndi ___ wule ___

2. Ala bara a yEtE ba a yEtE ra ala ko a xa findi adama ra a xa lu a xa daalisee ya ma.

Nɔɔndi ___ wule ___

3. Taruxui sEbE mixi yo mu na naxan Isa xa fe sEbExi.

Nɔɔndi ___ wule ___

4. Yaya, Xunxa, naxa a fala a Isa findixi Ala nan na naxan nɔɔma adama xa yunubie xafaride.

Nɔɔndi ___ wule ___

5. Ala xa Mixi Sugandixi xa danxaniyatE singe nan nu na

kerin. ___ Yuwifie

b. ___ PiyEr

c. ___ Isa alo Ala fate ma

d. ___ A xa salide mu tixi

Kitaabui kolon gni banxi xungbe

Randolph Dunn, mangE - Roberto Santiago, Dean
thebiblewayonline.com

SariyE singe - Ala xa masen gni
Fe birin faxi be di? Adama
naxan nu na Ala ra
Ala xa Mixi Sugandixi - Ala
xa gundoe Ala xa fe ra
KelifE duniE ma han faxE - mixi
faxaxie bara e yEtE ratanga
Injiili xa masenyie

SariyE 2 - Ala xa Mixi Sugandixi xui suxufe

Waxati beenun Ala xa Mixi Sugandixi xa fa

Ala xa Mixi Sugandixi waxati dunia ma Ala xa Mixi

Sugandixi dangi xanbi waxati

Waxati dOnxE duniE ma, waxati

naxan lanma a xa tongo

KelifE faxE ma wuri magalanbuxi ma sigafe
ra baloe ma dignE xa fe ma

Ala xa Mixi Sugandixi xa xunxa ye xoxra

SariyE 3 - DuniE nEnE Ala xa Mixi Sugandixi kui

Mangeya naxan mu daaxi mixi belexE ra,
walikee naxee na mangeya kui

Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE singe, ginE

futixie a nun mixi gbEtee naxee hayi na xignE

xignE ma

Dunija ratangaxi

Misery xa taruxu

Masenyi naxan fatanxi yi bataaxee ra,

wo xa Ala batu xaxili nun nɔndi ra

Kitaabui xaran mixie bE

Kitaabui naxan masenxi

Kitaabui xungbe

misalie nun misalie

SariyE 4 - xunmasafe Ala xa Mixi Sugandixi kui

Isa Nasaretika

Ala xa Mixi Sugandixi xa duniE

Wo xa wo maso Ala xa Mixi Sugandixi ra

Fe kobi naxan fatanxi xOnE ra

Fate, nii, xaxili - e siga minden wo faxa tEmui? Futi
nun futi kanafe

Ala xa malabui lɔxɔE

Daali beenun Genesis xa Daali
Eburu

SariyE 5 - sEmBE sofe Ala xa Mixi Sugandixi kui

SariyE kelifE wuri magalanbuxi ma

Ala xa banxi ti fe maxOrin gni

xungbe naxan maxOrin xi wo bore

bE Ala xa Mixi Sugandixi kui DuniE

xungbe ra

Laayidi naxan tongoxi yi waxati a nun abadan mixi yatie

findixi mixi nan na naxee Ala ratinmema

DuniE masen gni fangni

SariyE 6 - Kitaabui xaranma findife

Dimi, misali, a nun namijɔnɔnmee Ala

Xaxili Seniyenxi

Daniyeli

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa

masenyi Kitaabui xa dundui

Xaran gni nun walie kelifE AD 100 han AD 1500 Reform

xa na mu Restore

Kitaabui malanfe nun a madangima

To diinE xa walie - sEbEli xa na mu a ra sariyE?

Isa bɔnsɔE xa taruxui - Tawureta Munsa

International Bible Knowledge Institute na xui gbEtE nan mathe**thebiblewayonline.com**.